

**Kort notat om vurdering av mulige forekomster
av ål i Fessdalsvassdraget i Rissa i Sør-Trøndelag
fylke.**

Bioreg AS Rapport 2016: 12

BIOREG AS

Rapport 2016:12

Utførende institusjon: Bioreg AS http://www.bioreg.as/	Kontaktpersoner: Finn Oldervik for Bioreg AS og Rune Sveinsen for Clemens Kraft AS.	ISBN-nr. 978-82-8215-319-5
Prosjektansvarlig: Finn Oldervik 6693 Mjosundet Tlf. 71 64 47 68 el. 414 38 852 E-post: finn@bioreg.as Tlf. 915 27 072 E-post: solfrid@bioreg.as	Oppdragsgiver: Clemens Kraft AS, utbygger	Dato: 30.11.2016
Referanse: Langmo, S. H. L. & Oldervik, F. G. 2016. Vurdering av mulighet for eventuelle forekomster av ål i Fessdalsvassdraget i Rissa kommune, Sør-Trøndelag fylke. Bioreg AS notat (rapport) 2016 : 12. ISBN; 978-82-8215-319-5.		
Referat: Rapporten, eller rettere notatet gir en enkel vurdering av hvorvidt vi anser det sannsynlig eller ikke at det forekommer ål i Fessdalsvassdraget, Husbysjøen i Rissa kommune i Sør-Trøndelag Fylke. Vurderingen er basert på intervju av lokalkjente, samt en enkel befaring av vassdraget i den delen som skal bygges ut for å se på fosser og andre partier som eventuelt kan hindre ålen i å komme opp. Det ble også gjort en enkel el-fiskeundersøkelse for å se hvorvidt det levde ål i elva på strekningen. Konklusjonen vår er at ål går langt opp i Fessdalsvassdraget og at den lever i så å si alle vatn lenger oppe i vassdraget. Det har også vært fisket med åluser i noen av vatna tidligere og det sies at setting av line også vil gi en god ålefangst i vatn som Fessdalsvatnet, Storårevatnet, Lauvlijtønna og andre.		
3 emneord: Småkraftverk Vandringshinder Ål		

Figur 1. Bildet er tatt fra brua nede ved sjøen og viser den første bratte strekningen av Fessdalselva. En skulle kanskje tro at dette var et vanskelig hinder for glassålen/gulålen å passere, men det viser seg altså å være ål i alle vatna i øvre del av vassdraget, slik at dette hinderet ser ut som det går greit å komme forbi. Foto; Finn Gunnar Oldervik, Bioreg AS © 26.08.2010.

Innhold

Innhold	3
Forord	4
Innledning	5
Metode	6
Resultater og diskusjon	7
El-fiskeundersøkelse og befaring langs vassdraget	7
Intervju av lokalkjente.....	7
Konklusjon inkl. forslag til avbøtende tiltak	9
Konklusjon	9
Avbøtende tiltak	9
Kilder	11

Forord

Etter forespørsel fra Clemens Kraft AS ved Rune Sveinsen, har Bioreg AS gjort en vurdering av hvorvidt vi finner det sannsynlig at det går opp ål i Fessdalsvassdraget, samt en vurdering av hvor langt oppover vassdraget vi tror ålen kan komme seg.

Bioreg AS utførte en enkel el-fiskeundersøkelse i den nedre delen av Fessdalselva den 26. oktober 2016 og ved denne undersøkelsen ble det ikke påvist ål i elva, men tidspunktet var neppe det rette om en skulle treffe på arten enten på opp- eller nedvandring fra ev leveområder lenger oppe i vassdraget. Ål som eventuelt levde i høler og på rolige strekninger i elva ville man trolig likevel ha fanget, men ingen ål ble fanget ved undersøkelsen. Fiskeforholdene var gode med lav vannføring, så ål ville trolig ha blitt fanget om den hadde vært til stede på de strekningene det ble fisket. Vurderingen er derfor basert på det som har kommet fram gjennom intervju av lokalkjente, samt det som ble observert ved den enkle befaringen vi gjennomførte den 26. oktober 2016.

Vi benytter anledningen til å takke de som har bidratt til å øke kunnskapen om forekomst av ål i Fessdalsvassdraget og det gjelder særlig Ole Brandhaug i Fessdalen.

Mjosundet i Aure 30.11.2016

Rissa 30.11.2016

For Bioreg AS

Finn Gunnar Oldervik

Solfrid Helene Lien Langmo

Innledning

Etter krav fra NVE ble Bioreg AS ved daglig leder, Finn Oldervik kontaktet per E-post den 25.10.2016 av Rune Sveinsen, Clemens Kraft AS og bedt om en vurdering av eventuelle åleforekomster i Fessdalselva. Det ble da fra Bioreg sin side foreslått å gjøre en enkel el-fiskeundersøkelse i den delen av elva som er planlagt at skal bygges ut, samt at en gjør en vurdering av hvilke muligheter ålen har for å komme forbi ulike hindre på veg opp vassdraget. I tillegg skulle lokalkjente intervjues. Et prisanslag ble lagt fram for Clemens Kraft AS og firmaet godtok opplegget som Bioreg AS foreslo, inkludert prisanslaget. Forespørselen ble stadfestet ved en E-post til Bioreg fra Clemens Kraft ved den nevnte personen den 26. okt. 2016. Bakgrunnen for forespørselen var som nevnt etter krav fra NVE i forb. med planer om bygging av småkraftverk i den nedre delen av vassdraget. Bioreg AS har etterkommet forespørselen og har gjort en vurdering av hvorvidt det kan finnes ål i Fessdalsvassdraget i Rissa.

Figur 2. Bildet viser den gamle demninga ved utløpet til Storårevatnet. Demninga er for lengst satt ut av funksjon, så i dag har nok ikke ålen store problemer med å passere, men den tiden demninga var intakt var det nok verre. Geir Frode Langelo, Bioreg AS © 26.08.2010.

Metode

Som første ledd i klarleggingen av hvorvidt det finnes ål i Fessdalselva ble det el-fisket på tre strekninger, samtidig som en undersøkte de topografiske forholdene langs elva.

Feltbefaringen langs elva og el-fisket etter ål ble utført under gode fiskeforhold 26.10.2016. Det var overskyet og + 8° C på fisketidspunktet, og vanntemperaturen var + 7° C. Det ble fisket på tre steder i vassdraget, nemlig like ovenfor og rundt inntaksområdet, midt mellom inntaket og kraftstasjonen, samt helt nede ved sjøen. Flere av hølene ble fisket to ganger med noen minutters mellomrom. Mye lauv i elva vanskeliggjorde fisket noe, og kan også ha bidratt til at det ble vanskeligere å oppdage ålen.

Befaringen langs elva hadde som hovedformål å kartlegge passasjer som det kunne være vanskelig å forsere for ålen, samt å se om det kunne være et hinder såpass stort at vi vurderte det å være et absolutt vandringshinder. Videre er vurderingen basert på telefonintervju med lokalkjente og det var det siste som fjernet all tvil om at Fessdalsvassdraget er et viktig leveområde for ål, og at det først og fremst er i de mange vatna at ålen oppholder seg.

Eventuelle vanskelige passasjer er dokumentert ved bilder og ellers drøftet i billedteksten. Vi er to fra Bioreg AS som har involvert oss i vurderingen som angår ev forekomst av ål i Fessdalsvassdraget, nemlig daglig leder Finn Oldervik (intervjuvirksomhet) og Solfrid Helene Lien Langmo (feltbefaring inkl. fotografering samt el-fiske). Vi gjør oppmerksom på at rødlistestatus for ål fra høsten 2015 er redusert fra kritisk truet (CR) til sårbar (VU) basert på blant annet redusert bestandsnedgang i forhold til tidligere.

Figur 3. Bildet viser litt av Nordre Fessdalsvatnet. Også her er det rikelig med ål i følge Ole Brandhaug (pers. med.) Foto; Karl Johan Grimstad for Bioreg AS © 26.08.2010.

Resultater og diskusjon

Som tidligere nevnt ble det på forhånd avtalt med oppdragsgiver å foreta en enkel el-fiskeundersøkelse i Fessdalselva på den aktuelle strekningen som blir berørt av ei eventuell utbygging, sammen med en befaring langs elva for å vurdere hvorvidt det kunne være absolutte vandringshinder der. I tillegg var det planen å intervju lokalkjente for å høre om de eventuelt kjente til åleforekomster i vassdraget.

El-fiskeundersøkelse og befaring langs vassdraget

Befaringen langs vassdraget avslørte få vanskelige passasjer for eventuell oppgang av ål, men «flåberget» rett oppom vegen nede ved sjøen virket likevel å by på noen utfordringer for oppgang av glassål/gulål. Elva later til å være ei flomelv med en del blankskurte berg, og like nedenfor inntaket til settefiskanlegget ligger også en relativt bratt foss. Felles for alle fossene innenfor strekningen, er at det i berget finnes smale sprekker på kryss og tvers. De fleste av disse er mer eller mindre mosekleddede, og selv på så lav vannføring som på fisketidspunktet, var det vann i disse sprekken. Heller ikke inntaksdammen til smoltanlegget anses som et endelig vandringshinder for ålen, da det er utformet på en slik måte at ålen kan passere. Den har i tillegg grov betong med friksjon som gir godt feste for ålen. Ovenfor denne dammen flater elva som kjent ut, og hele veien opp til inntaket byr den på mer eller mindre egnete habitater for ål. Særlig områdene rundt Brandhaug, og områdene like nedenfor inntaket anses som velegnet for ål. Her er elva flat og fin, med flere høler og overhengende vegetasjon, i tillegg til at torva mange steder henger ut over elvekantene. Det er likevel usikkert om elva er et permanent oppholdssted for ål.

Ut fra observasjonene 26.10.2016, kan en ikke helt utelukke at det finnes ål i Fessdalselva selv om arten ikke ble fanget på undersøkelsestidspunktet. Undersøkelsene ble utført sent på sesongen og vanntemperaturen var lav. Også den nevnte mengden lauv i elva kan ha senket fangbarheten noe. I tillegg finnes det som kjent flere vann lenger opp i vassdraget som ålen kan nå, og det kan tenkes at ålen har trukket opp i disse vannene for overvintring. En kunne lett forledes til å tro at en del av oppgangen vil bli stoppet nedenfor inntaket til settefiskanlegget, og av de bratte fossene med blankskurte berg som finnes her, men med de relativt store bestandene som finnes i alle vatn som er tilknyttet elva, så virker det som om oppgangen går greit – også forbi inntaket til smoltanlegget¹.

Intervju av lokalkjente

I slike tilfeller som dette er det best om en finner intervjuobjekter som ikke har interesser i det planlagte utbyggingsprosjektet, og siden fallrettighetene her tilhører andre enn grunneierne så var ikke dette noe problem. Vi fikk kontakt med Ole Brandhaug, nå pensjonist men tidligere gårdbruker i Fessdalen. Han har også vært ansatt ved smoltanlegget nede ved sjøen. Brandhaug kunne fortelle at det var mye ål i alle vatna som var tilknyttet Fessdalsvassdraget og at det i enkelte vatn ikke var uvanlig at en fikk ål på markkroken. Ål har tidligere vært fisket på line i noen av vatna og for ikke så mange år siden ble det fanget ål med ruser i Lauvlitjønnna, et mindre vatn som er tilknyttet

¹ Avsnittene ovenfor ble hovedsakelig utformet før lokalkjente ble intervjuet og viser at vi antok at det kunne være ål i Fessdalsvassdraget til tross for at resultatet av el-fisket var negativt.

Fessdalselva med en bekk som renner gjennom kulturlandskapet i Fessdalen. Men også i de store vatna slik som Storårevatnet, Søre og Nordre Fessdalsvatnet osv lever det mye ål (Brandhaug pers. meld.). Mot vest er det et vannskille der mange av vatna drenerer mot Hasselvika, og her kommer nok ålen opp derfra. Det blir likevel spekulert i om ålen kan vandre mellom vassdragene i dette området da det er kort vei og myrlendt mellom dem. En tenker da på området ved Måsevatnet. Det er jo kjent at ålen lett kan ta seg fram gjennom fuktig vegetasjon.

Som nevnt har Brandhaug jobbet på smoltanlegget nede ved sjøen, og der var det ikke uvanlig at det ble funnet gulål i smoltkarene når de ble tømt for rengjøring. Foran åpningen på inntaket til smoltanlegget er det en relativt finmasket rist, men tydeligvis ikke finmasket nok for den minste ålen. Ål på utvandring kom seg imidlertid ikke inn i inntaket til anlegget. Ved et tilfelle ble det observert store mengder gulål ved en konstruksjon som blåste på sjøen ved en storm. Dette var rett nedenfor smoltanlegget ute i sjøen.

Figur 4. Bildet er fra nedre deler av Fessdalselva, og viser tydelig at berget her ligger lagdelt med mange sprekker. Foto; Solfrid Helene Lien Langmo Bioreg AS © 26.10.2016.

Konklusjon inkl. forslag til avbøtende tiltak

Konklusjon

Spesielt opplysningene vi har mottatt fra Ole Brandhaug etterlater ingen tvil om at Fessdalsvassdraget er et viktig leve- og oppvekstområde for ål. Det er spesielt de mange vatna tilknyttet elva som er av stor betydning. Selv om selve elva også egner seg godt for ål på de roligste strekningene, så er det likevel noe usikkert hvor vidt det lever ål der permanent. Riktignok kan det se noe vanskelig ut å forsere noen av fossene på strekningen opp til inntaket på det planlagte kraftverket, men ålens evne til å ta seg fram i og langs elver er nok ganske sterkt undervurdert. En medarbeider som Bioreg bruker ofte, både som prosjektansatt og som underleverandør, Oddvar Olsen fra Volda er trolig en av de som kjenner denne evnen best. Som guttunge hadde han nemlig stor glede av å fange ål i og langs elver og mye av fangsten ble pirket fram fra fuktige bergsprekker langs elva. Disse sprekkene kunne gjerne være loddrette, men ålen brukte de likevel for å forsere forbi vanskelige hindre.

Figur 5. Bildet viser den bratteste fossen innenfor influensområdet til kraftverket. Denne ligger like nedenfor inntaket til settefiskanlegget. Som en ser er også bergene her for det meste blankskurte, men med mange mindre sprekker. Foto; Solfrid Helene Lien Langmo Bioreg AS © 26.10.2016.

Avbøtende tiltak

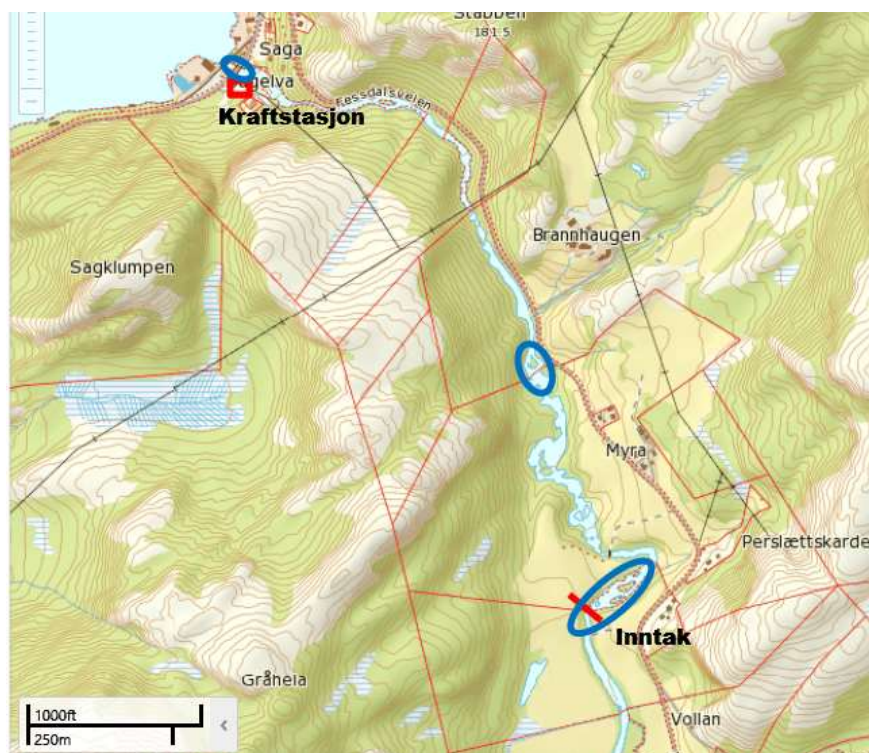
I og med at vassdraget later til å ha en god ålebestand, bør avbøtende tiltak vurderes for arten. Det er viktig å huske på at når det gjennomføres tiltak for å hjelpe ål opp forbi et vandringshinder, bør det samtidig iverksettes tiltak for å sikre overlevelsen til den utvandrende ålen.

For å lette oppvandring av ål kan det være aktuelt å montere åleledere ved inntaket til det planlagte kraftverket, og gjerne også i forbindelse med inntaket til settefiskanlegget. Det finnes mange utforminger av slike åleledere. Alternativt kan en fangstfelle benyttes til å fange oppvandrende yngel, som så transporteres og settes ut lengre opp i vassdraget. Dette vurderes imidlertid som arbeidskrevende og tiltaket er neppe nødvendig å sette i verk her.

Ut fra det vi vet om ål i Fessdalsvassdraget, så kan vi vanskelig anbefale noe annet enn at det monteres coandarister i inntaket til kraftverket for å unngå at arten havner i turbinen ved nedgang til sjøen. Det kan også være aktuelt å legge til rette for alternative passasjer ut av inntaksdammen.

Figur 6. Stedvis innenfor influensområdet er det gode forhold for ål, med stilleflytende elv som er delt i flere løp, overhengende vegetasjon og torv langs kantene og varierende bunnsstrat. Tv. ser vi et parti like sørvest for gården Brannhaugen og th. et parti like nedenfor inntaket. Foto; Solfrid Helene Lien Langmo, Bioreg AS © 26.10.2016.

Figur 7. Kartet er utarbeidet i GisLink og viser plassering av inntak og kraftstasjon merket med rødt, og avfiskede områder merket med blått.

Kilder

Skriftlige kilder

Langelo G. F & Oldervik, F. G. 2010. Storårvatnet Kraftverk AS i Rissa kommune i Sør-Trøndelag fylke. Virkninger på biologisk mangfold. Bioreg AS rapport 2010 : 37. ISBN-nr. 978-82-8215-130-6.

Langelo G. F & Oldervik, F. G. 2010. Dansefoss Kraftverk i Rissa kommune i Sør-Trøndelag fylke. Virkninger på biologisk mangfold. Bioreg AS rapport 2010 : 40. ISBN-nr. 978-82-8215-133-7.

Langelo G. F & Oldervik, F. G. 2010. Litlelva Kraftverk i Rissa kommune i Sør-Trøndelag fylke. Virkninger på biologisk mangfold. Bioreg AS rapport 2010 : 41. ISBN-nr. 978-82-8215-134-4.

Langelo G. F & Oldervik, F. G. 2010. Fessdalselva Kraftverk i Rissa kommune i Sør-Trøndelag fylke. Virkninger på biologisk mangfold. Bioreg AS rapport 2010 : 42. ISBN-nr. 978-82-8215-135-1. (Oppdatert i 2016)

Thorstad, E.B. (Red.), 2010. Ål og konsekvenser av vannkraftutbygging – en kunnskapsoppsummering. Norges Vassdrags- og Energidirektorat (NVE). Nr. 1, 2010.

Muntlige kilder

Ole Brandhaug, Fessdalsveien 118. 7113 Husbysjøen Tlf. 73 85 35 42

Internettkilder